

Forfatter: Sven H. Rossel

Titel: Christian Richardt

Anvendt udgave: Christian Richardt

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab (dsl.dk)

Det Kongelige Bibliotek (kb.dk)

Christian Richardt

Indhold

- [Indledning](#)
- [Biografi](#)
- [Forfatterskabet](#)
- [Modtagelse og efterliv](#)
- [Tekstoplysninger](#)
- [Bibliografi](#)
- [Sven H. Rossel](#)

Indledning.

Perioden

Inspireret af Julirevolutionen 1830 i Frankrig begyndte en politisk debat at gøre sig gældende i det danske samfund, som i det følgende tiår resulterede i en stadigt voksende liberal opposition især blandt borgere og studenter. Samtidigt blev stemmerne, der krævede enevælden afskaffet og ny forfatning, stadigt kraftigere ikke mindst under indtryk af Oktoberrevolutionen i Frankrig 1848, og efter Frederik VII's tronbestigelse i januar samme år blev disse krav nogle måneder senere indfrie under langt fredeligere forhold end i så mange andre europæiske lande og førte året efter, 1849, til Grundlovens indførelse.

I 1840'erne øgedes også uroen i Slesvig-Holsten, hvis befolkning krævede en fri forfatning for begge hertugdømmer, uafhængighed fra Danmark og optagelse i Tyske Forbund. Disse krav blev i marts 1848 konkret formuleret af en delegation af tysksindede stænderdeputerede, men afvist af de liberale politikere i København, der nu havde samlet sig i bevægelsen De Nationalliberale. Disse henvendte sig til kongen, krævede en ny nationalliberal regering og en fri forfatning, men kun for Danmark og Slesvig, og dette blev imødekommet af kongen den 22.3. Hermed var den skæbnesvangre Ejderpolitik indledt, slesvigholstenerne gjorde med Prøjsens støtte oprør, og allerede den 12.4. anerkendte Tyske Forbund den provisoriske regering i Kiel. Krigen, den såkaldte Treårskrig, fortsatte - kun afbrudt af en våbenstilstand i efteråret og den tidlige vinter 1848-49 - frem til freden i 1850, der blev sluttet efter det blodige, men sejrriige slag ved Isted. Det blev den stædige fastholden ved Ejderpolitikken, der førte til en genoptagelse af krigen i 1864, denne gang mod stormagterne Prøjsen og Østrig, der endte med et knusende dansk nederlag.

Disse års voldsomme patriotisme, der efter slaget ved Isted blev ledsaget af en tilsvarende optimisme vedrørende landets fremtid, styrkede utvivlsomt romantikkens drøm om en ny storhedstid for Danmark. Den blev suppleret af en pan-skandinavisk bevægelse, den såkaldte skandinavisme, en ren akademisk bevægelse, som også de unge nationalliberale politikere tog del i. I skandinavismens navn arrangeredes en lang række uhyre populære og velbesøgte studentermøder i Danmark og Sverige. Man forfulgte et virkelighedsfjernt mål, et forenet Norden under en fælles konge, og skandinavismen manifesterede sig første gang politisk, da en række frivillige fra de to andre nordiske lande i 1848 sluttede sig til den danske hær. Men den led sit afgørende nederlag i 1864, da en norsk-svensk militær bistand ikke blev ført ud i livet.

I litteraturen resulterede patriotismen og skandinavismen i et væld af tidsbundne og nu glemte fædrelandssange og studenterviser med Carl Ploug som en hovedskikkelse. Det er ikke i

disse romantiske genrer, man finder den øgede virkelighedserkendelse, der kendetegner perioden. Men det er alligevel karakteristisk, at netop studenterdigteren Ploug ikke desto mindre engagerede sig journalistisk med sine polemiske artikler i det nationalliberale dagblad *Fædrelandet* og politisk som medlem af Folketinget og Landstinget i lange perioder. Forfatteren Meir Aron Goldschmidt skrev i midten af 1840'erne romanen *En Jøde* og et bind *Fortællinger*, der indeholder realistiske tidsbilleder fra København og provinsen samt nogle af de mest dybtgående psykologiske portrætter i dansk litteratur overhovedet - og også han var journalist. I 1840 grundlagde Goldschmidt således det berømt-berygtede ugeskrift *Corsaren*, der med satirisk vid angreb magthaverne, dvs. den enevældige konge og den konservative statsadministration; i dets seksårige levetid blev bladet beslaglagt 40 gange!

Nederlaget i 1864 førte til en brat og smertefuld opvågning til en realpolitisk virkelighed, en opvågning, der til en vis grad allerede var foregrebet af litteraturen i de foregående årtier, og som nu førte til en skærpet og voldsom filosofisk debat om forholdet mellem idé og virkelighed, mellem en konservativ idealisme og en i stigende grad radikal realisme, som allerede havde været foregrebet af Frederik Paludan-Müllers og Søren Kierkegaards strenge krav om et betingelsesløst og personligt henholdsvis etisk og religiøst engagement.

Erobringen af den ydre virkelighed var allerede begyndt i 1820'erne med Steen Steensen Blichers noveller og videreført i det næste tiår af Carl Baggers og H.C. Andersens romaner, hvis handlinger alle udspilles i et samtidsmiljø og dermed danner et skarpt skel til B.S. Ingemanns historiske værker. I 1840'erne trådte imidlertid en ny generation af forfattere frem, der - og dette er en nyorientering i dansk litteratur - på det filosofiske plan gjorde oprør mod den romantiske idealisme og på det litterære plan mod den poetiske realisme, der blev beskyldt for en bevidst idyllisering af den ydre verden. I modsætning hertil orienterede disse forfattere sig mod den nye sociale og politiske virkelighed og indførte en mere realistisk og kritisk beskrivelse af hverdagen. Poul Chievitz inddrog med sine ungdomsværker, især romanen *Fra Gaden* (1848), som den første danske forfatter sypigen og fabriksarbejderen i litteraturen, og rettede sit skyts mod et hyklerisk og bornert samfund, hvor moralen blev målt med forskellig alen; Hans Egede Schack - i sine unge år en ivrig tilhænger af skandinavismen - afdækkede i sin roman *Phantasterne* (1857) de tragiske resultater af overdreven fantasi og romantisk drømmesyge, mens Vilhelm Bergsøe i sin roman *Fra den gamle Fabrik* (1869) gav nye og fascinerende indblik i arbejdsmiljøet i industrialismens tidlige år. Det er betegnende for disse forfattere, at de alle bevidst har valgt prosagenren.

I modsætning til disse forfattere fortsatte lyrikerne omkring 1850-60 den romantiske tradition fra århundredets begyndelse. De lod sig først og fremmest inspirere af Adam Oehlenschläger og så sig endog som hans arvtagere - dette gælder både Ploug, Richardt og den unge Hans Vilhelm Kaalund - men alligevel ville det være ukorrekt at betragte dem som rene epigoner. Selvom deres kunstneriske formsprog og udtryksmåde er traditionel og tydeligvis en videreførelse af romantikkens stil og metrik, er deres digtning ikke uberørt af kampen mellem romantikkens idealisme og en ny tids krav om politisk og social engagement. De fleste af disse digtere holdt endnu fast ved en metafysisk livsanskuelse og afviste den naturalisme og materialisme, der brød igennem, mens de endnu var aktive som forfattere.

Biografi.

Studenterdigter, højskolelærer og præst

Ernst Christian Richardt blev født i København den 25.5.1831. Slægten på fædrene side var indvandret fra England over Tyskland til Danmark og havde i flere generationer været beskæftiget i skovvæsnet på Gisselfeldt. Hans fader var handelsbetjent, senere varemægler

Andreas Emanuel Richardt (1799-1873) og moderen, Elisa Margrethe, født Christensen (1791-1855). Fra faderen, der var en ivrig teater- og operagænger og selv skrev viser, arvede Richardt sin musikalitet, og han lærte som barn at spille klaver. Senere blev han en habil pianist, hvis repertoire rakte fra Bach til H.C. Lumbyes dansemelodier. Moderens fromme og stille sind prægede hans religiøse holdning, og også hendes svagelige helbred skulle han arve. I moderens familie var der tungsind, som Richardt selv undertiden led under; hans søster og broder blev begge sindslidende.

Richardt, der voksede op i byens centrum tæt ved Højbroplads, blev som seksårig sat i Borgerdydskolen på Christianshavn. Han kom under indflydelse af skolens to navnkundige rektorer, først den klassiske filolog Niels B. Krarup og dernæst litteraturhistorikeren Martin Hammerich, hans tilkommende svigerfader. De introducerede ham henholdsvis til den antikke og den danske lyrik. Richardt selv blev skolens poet, og hans kammerat og senere nære ven Peter Heise satte dengang som senere musik til teksterne, der blev opført i skolegården. Andre livsvarige venner fra skoletiden var de to brødre Gotfred og Vilhelm Rode, den første pædagog og litteraturhistoriker og fader til digteren Helge Rode, den anden en kendt studenterpolitiker og ledende skikkelse inden for skandinavismen. Det ældste bevarede digt af Richardt er dateret den 11.8.1837 og er rettet til moderen (Carlsen: *Christian Richardt*, s. 46):

Lille gode Moder
En af dine Poder
her dig skriver til
ønsker at du længe
her med dine Dreng
i bestandig Sundhed leve vil.
Din Christian. 6 Aar

Richardt blev student i oktober 1848, under våbenstilstanden i Treårskrigen, og kunne naturligvis ikke undgå at blive smittet af den patriotiske stemning, der herskede. Allerede da efterretningen om nederlaget ved Slesvig den 23.4. samme år - en begivenhed, der fik sit forløsende udtryk i Plougs kendte sang "Paaskeklokken kimed mildt" - havde nået København, havde den unge gymnasiast skrevet et lille digt "Den 27de April 1848" (Carlsen: *Christian Richardt*, s. 49) med åbningslinierne: "Barsk er Vaaren, skarpe Vinde fare over Søen hen" som blev trykt anonymt i *Berlingske Tidende* den 4.5. Efter overstået studentereksamen bestemte Richardt sig til at studere teologi, men foreløbigt lagde tidens nationale interesser mest beslag på ham. Desuden meldte han sig omgående ind i Studenterforeningen og deltog begejstret i dens sammenkomster. Generelt herskede der efter fredsslutningen i 1850 en lys og optimistisk stemning, som Richardt rammer vel i sit digt "Danmark":

(...)
Freds-Svalen hænger under Taget
og kvidrer efter Tordenbraget:
Staa fast mit gamle danske Hus!
(SDI 1-2)

Allerede i 1849 var Richardt blevet medlem af Studentersangforeningen, og da Treårskrigen havde skabt en voldsom uvilje mod at anvende de tidligere så populære tyske sangtekster, blev Richardt bedt om at skrive *danske* sange, og dette var han den rette til. Inden længe havde sangforeningen en række af hans digte på repertoire: "Studentersang" ("Vi er et lystigt Folkefærd"), "Det er Efteraar" ("Jeg fryser, siger den Lærke graa"), "Tøvejr" ("Hør, hør hvor det tør!") og "I Gadedøren" ("Den Aften gik jo nydelig"). Og senere, i 1863, skrev han til indvielsen af den nye Studenterforeningsbygning kantaten "Vi hilse Dig, vort nye Hjem" med musik af

J.P.E. Hartmann; fra 1858-64 var Richardt ovenikøbet meddirektør for Studentersangforeningen og dens ledende dirigent.

Richardt var således stærkt involveret i tidens blomstrende studentertid, og disse år var hans lykkeligste tid. Ud over Studentereforeningen blev han også medlem af en privat studentereforening, Oasen, stiftet 1850. Dens medlemmer var næsten alle studenter fra 1848, og dens kerne var en kreds af klassekammerater fra Borgerdydskolen. Ved de månedlige møder holdtes foredrag, læstes komedier højt, musiceredes og fejredes punchegilder. Richardt var frem til Oasens lukning i 1856 foreningens pianist og hoveddigter med en række uudgivne viser; men det sted, hvor han for alvor kom til at udfolde sine digteriske evner som forfatter til studentervisere og nordiske sange, var Studentereforeningen. I 1852 blev han indvalgt i senioratet. I disse år skrev han også - under påvirkning af Carl Ploug og Jens Chr. Hostrup, som han begge sluttede venskab med - to studenterkomedier, *Declarationen* og *Kong Rosmer*, der begge er vittige og har dramatiske kvaliteter. *Declarationen*, skrevet i efteråret 1851, blev opført tre gange på Hofteatret i maj 1852 sammen med Plougs komedie *Et Besøg*, og alle tre forestillinger blev overværet af kongen, Frederik VII, der skal have moret sig kosteligt. *Kong Rosmer*, der er overgivet parodi, blev opført til karnevallet i Studentereforeningen 1857.

Ligesom Martin Hammerich og brødrene Rode, var også Richardt en ivrig tilhænger af skandinavismen. I 1856 deltog han således i studentermødet i Uppsala, hvortil han digtede både en "Rejsesang" (SDI 10) med begyndelseslinierne: "Paa mægtige Vinger mod Norden det gaar, / og det er en Rejse fra Vaar og til Vaar" og en hjemkomstsang, og på selve rejsen både skrev og foretog han et par lystige viser.

Alle disse aktiviteter betød, at Richardt først i januar 1857 blev teologisk kandidat med en uhyre beskedne eksamen. Til julen 1860 udkom hans første digtsamling, *Smaadigte* - den fordringsløse titel er karakteristisk for den beskedne digter - der indeholder en række af hans kendteste tekster. Foreløbig ernærede Richardt sig som lærer på drenge- og pigeskoler, i vinteren 1860-61 og igen i 1863 og 1865 således på Natalie Zahles skole og seminarium. Han underviste dels børn, dels voksne i religion, dansk, historie, geografi og sang. Ved siden af sin skolegerning plejede han også andre interesser. I begyndelsen af 1865 hjalp han således teologen og politiker D.G. Monrad med at oversætte nogle gammeltestamentlige skrifter. Og ved årets slutning blev Richardt tillige anonym musik- og teateranmelder ved *Dagbladet*. Under dette arbejde trådte han i forbindelse med den ti år yngre Georg Brandes, som han havde stiftet bekendtskab med i begyndelsen af 1860'erne, og selv om man livsanskuelsesmæssigt dårligt kan tænke sig en større modsætning end mellem den unge radikale kritiker og den studentikose teolog med rod i den nationalliberale bevægelse, udviklede der sig et varmt og hengivent venskab, der skulle vare lige til digterens død.

I 1861 tildeltes han for *Smaadigte* det Anckerske Legat, et rejsestipendium, der gjorde det muligt for ham om efteråret at begive sig ud på en større udenlandsrejse, der ad Rhinen først gik til Svejt og Italien. Efter et længere ophold i Rom, hvor Richardt tilbragte vinteren og færdedes i den danske kunstnerkoloni, og her var sammen med Heise og sin gamle rektor Martin Hammerich med familie, hvis datter Marie han straks forelskede sig i, fortsatte han den 29.3. til sit egentlige mål, Palæstina, og ankom i Jerusalem på Palmesøndag 1862. Richardt blev omtrent en måned i "den hellige Stad" (*Det hellige Land*, s. 40) og påbegyndte hjemrejsen i begyndelsen af juli over Beirut, Konstantinopel og Athen til Italien - her blev han uden for Rom forlovet med Marie Hammerich. Det kunstneriske resultat af rejsen blev en bog i prosa og vers, *Det hellige Land*. Straks efter sin hjemkomst i foråret 1863 skrev Richardt sin Studentereforenings-kantate, og da der i maj blev holdt et stort studentermøde i anledning af Polens frihedskamp, var han mødets første taler. I september fik han antaget en oversættelse af J.L. Runebergs skuespil *Kan ej* fra 1862 til Det Kgl. Teater, og samtidig gik han efter alvorlige

overvejelser om at gå ind i en præstegerning i gang med forberedelserne til sin dimisprædiken, som han holdt den 15.11.

Da krigen udbrød i 1864 overvejede Richardt at melde sig som frivillig, men blev af sine venner på grund af sit skrøbelige helbred talt fra denne tanke. Det må have været vanskeligt at træffe denne beslutning for den patriotiske digter, hvis fædrelandskærlighed ikke blot blev styrket af nederlaget, men også af de mange rejser han gennem årene foretog i udlandet, hvilket især digtet "Hjemvee", med dets diskrete henvisning i første strofe til Oehlenschlägers kendte digt med samme titel, vidner om:

Aftenvind, med dine svale,
vædesvangre, friske Pust,
naar igjen fra Sarons Dale
hjem Du vender, sødt berust,
tag en Hilsen med i Følge
over Middelhavets Bølge!

(...)

(SD I 80-81)

Selve krigen gav Richardt inspiration til en række følelsesladede fædrelandsdigte, der blev trykt i *Nyere Digte* fra 1864.

I 1865 blev Richardt gift med Marie Koës, født Hammerich (1842-1900), som nævnt datter af hans tidligere lærer og rektor Martin Hammerich. Ægteskabet var yderst lykkeligt, og parret fik tre børn. Gennem ægteskabet introduceredes Richardt til det højere borgerskab; desuden var svigerfaderen godsejer, og i hans hjem i København færdedes tidens kendteste kulturpersonligheder. Den spredte virksomhed som oversætter, lærer, anmelder og udgiver af egne og andres digte - alene udgav Richardt i 1866 *Vintergrønt*, der indeholder skandinaviske fortællinger og digte og i 1867 antologien *Fra danske Forfattere. Digte og Skizzer*, og sammen med Gotfred Rode udgav han 1866 *Fortællinger og Vers for Store og Smaa* og 1868 *En Billedbog. Fortællinger og Vers* - var i længden ikke tilfredsstillende, og i 1867 tog Richardt imod tilbuddet om at blive forstander på den nyoprettede Tune Højskole ved Køge. Imidlertid havde han - upraktisk og noget åndsfraværende som han var - ingen succes hverken som administrator eller lærer; han følte sig heller ikke forbundet med grundtvigianismen eller bondestanden. Som følge af disse forhold gik skolen ikke godt. I året 1870-71, Richardts sidste år på skolen, var der således kun 11 elever, og i 1871 blev den omdannet til et landbrugsinstitut. Fra denne periode stammer *Texter og Toner* (1868), hvor Richardt fortsætter det foregående binds naturlyrik. Men bindet indeholder også en række andre lyriske genrer og indeholder ligeledes hans velnok mest kendte sang, "Altid freidig, naar du gaar".

Da Richardt forlod Tune i 1871, søgte han præstekald. I 1872 udnævntes han til kapellan i Store Heddinge; 1876 blev han sognepræst i Ørsted ved Årup på Vestfyn og 1886 præst ved Vemmetofte Kloster. På en måde betød forflyttelsen til Vemmetofte en hjemvenden til barndommen, hvor han ofte havde været gæst i brødrene Rodes hjem i Vallø. Richardt skal have været en god og pligtopfyldende sjælesørger, men digteren, der havde det skrevne ord i sin magt, synes ikke at have været en fængslende prædikant; til gengæld var han letbevægelig og skal ofte på prædikestolen have haft svært ved at dæmpe sin bevægelse og holde tårerne tilbage.

Med årene blev Richardts helbred stadig dårligere. Allerede i Tune led han af en generende øjensygdom, i Store Heddinge fik han i vinteren 1873 en ubehagelig knælidelse og senere rantes han af et lettere slagtilfælde. Richardt rejste næsten hver sommer på rekreation til

udlandet, til Norge, Svejts eller Tyrol. Hans produktivitet nærmest øgedes med årene - nævnes bør også hans fine gendigtninger i 1876 af Nikolaus Lenaus episke digt *Savonarola* og i 1889 af Johan Olof Wallins salmer *Dødens Engel* - og han udsendte en række digtsamlinger frem til det sidste bind *Blandede Digte* (1891). Det følgende år gik det stærkt ned ad bakke med Richardts helbred. Han blev om foråret indlagt på Kommunehospitalet og tilbragte sommeren på Refsnæs Kysthospital. Om efteråret var han igen hjemme i Vemmetofte, hvor han stille sov ind den 18.12.1892. Richardt blev begravet i det Hammerichske familiegravsted på Ørslev Kirkegård ved Vordingborg.

Georg Brandes sluttede sin nekrolog over Richardt med disse ord: "Kærnen i hans Væsen var Samvittighedsfuldhed. Han var samvittighedsfuld som Menneske, samvittighedsfuld som Kunstner" (Brandes: *Samlede Skrifter*, bd. 2, s. 490). Brandes har hermed tydeligvis kun indfanget én side af Richardts væsen og intet nævnt om et livssyn, der selv var ham fjernt. Dette religiøse og harmoniske livssyn kommer derimod som i et koncentrat til udtryk i digterens egne ord på indersiden af titelbladet til *Halvhundrede Digte* (1878), der bygger på glæden ved det dennesidige og glæden ved det hinsidige:

Glæden ved Guds grønne Jord,
Glæden ved Guds Naade-Ord,
de vil ikke kriges;
Lærkesang og Klokkeklang,
de kan godt forliges.

Forfatterskabet

- [Værker for scenen](#)
- [Viser og Sange](#)
- [Digte om og til børn](#)
- [Religiøse digte](#)
- [Naturdigte](#)
- [Sammenfatning](#)

Omkring julen 1860 (med 1861 på titelbladet) udkom Richardts første digtsamling, *Smaadigte*, med flere af hans kendteste digte, viser og sange. Populære i tiden var ikke mindst de muntre studentersange, den forelskede hyldest "For Danmark", forårsvisen "Ved Løvspring" og digtene om "Nordens Eenhed", "Nordens Kvinder" og "Danmarks Frihed" (med førstelinien: "Frihed! Du Nordens kjække Mø"), der alle tager udgangspunkt i skandinavismens ønske om et forenet Norden. Eftertiden husker snarere "Vuggevise" ("Sov mit Barn, sov længe"), det religiøse digt "Lær mig" (med førstelinien: "Lær mig Nattens Stjerne") - begge skrevet i den samme dalende trokæiske rytme, der var hans yndlingsversemåle - og fabeln om hønen "Tulte". Således introducerer bindet forfatterskabets forskellige temaer: sange til Danmark og Norden, natur- og tankedigte, religiøs lyrik og fortællende digte.

Efter den store udlandsrejse til Palæstina i 1861-62 skrev Richardt rejsebogen i prosa og vers *Det hellige Land. Dagbog og Digte*. Et uddrag blev trykt 1863 i *Nordisk Universitets-Tidsskrift* under titlen *Dagbogsblade fra det hellige Land i Paasken 1862*, og først i 1870 udkom værket i bogform. Bogen er velskrevet, omend dens prosa er noget omstændelig, mens digtene her - og det gælder også de øvrige rejsedigte, som Richardt samlede i *Nyere Digte* (1864) - har betydelige dramatiske og plastiske kvaliteter, hvis det ikke direkte er en buste eller statue Richardt besynger som i digtet fra Italien "Santa Rosalia":

I sin Grotte højt paa Fjeldet,

Christian Richardt,

i det hvide Marmor skaaret,
slumrer Helgenindens Billed
med en Rosenkrans om Haaret:

(...)

(SD I 82-88)

At Richardt er en religiøs, kristen digter kommer igen og igen til udtryk ikke mindst i digtene fra Orienten. Iagttagelsen bliver til et rent symbol på en religiøs erfaring eller oplevelse. Således formår han i digtet "Sophia-Moskeen" (SD I 73-74) umærkeligt at vende læserens opmærksomhed fra de opstigende Minareter og "Profetens brune, turbanklædte Sønner" mod "en Christus-Skikkelse med aabne Arme" og ganske tydeligt bringe Thorvaldsens bekendte Kristusstatue fra 1821 i erindring. Den eneste virkelig bemærkelsesværdige tekst blandt rejsedigterne er imidlertid det ustrofiske prosadigt "Telegrafan over St. Gotthard", der med dets raske tempo, delvist nøgterne diktation og teknologibegejstring tydeligt peger frem mod Johannes V. Jensen. Digtets dristige billedsprog og voldsomme energi kommer frem allerede i optakten:

Over Alperne,
Jordens Ribbeen,
af hvis ene Italien blev skabt,
den dejlige Eva!
vinder sig Traaden,
den altid tause
dog talende.

(...)

(SD I 99-103)

En række af disse rejsedigte dominerer sammen med fædrelandsdigte, inspireret af krigen 1864 og samlet i den store digtkreds "Et Aar", og en række lejlighedsdigte, samlingen *Nyere Digte*, der udkom ved juletid 1864. "Et Aar", der indeholder nogle af Richardts mest følelsesladede digte, inspireret af øjeblikkets begivenheder, begynder med et mindedig fra 1863 om den netop afdøde Frederik VII. Det følges af digtet "Mørke" om sorgen og de bange anelser, dødsfaldet medfører:

(...)

I Syd, af gridske Fjender en lynsvanger Sky;
i Nord, hos vore Frænder kun Taage til Ly;
i Øster og i Vester knagende, knugende Is -
hvor skal dog vor lille Baad gaa fri for Forlis?

(...)

(SD I 160-161)

I digt efter digt, der tilhører det vægtigste, der overhovedet er skrevet om krigen 1864, skildres nu Dannevirkes rømning, Slesvigs besættelse, slaget ved Helgoland og endelig nederlaget. Hurtigt bliver Richardt klar over Danmarks underlegenhed, og han søger i kirkekantaten, skrevet i anledning af Dybbølskansernes belejring, "I Nød og Fare" trøst i Guds magt og retfærdighed:

(...)

O lad det mærkes,
meer end de Stærkes
er Du de Svages

Christian Richardt,

vældige Gud!

(...)

(SD I 168-171)

Skånselsløst gør Richardt i det afsluttende digt "Ved Løvfald" op med fortiden og dens nationalromantiske drømme:

(...)

Ja lad ramle

af det Gamle

Alt hvad kun er vissent Løv,

skjøre Planer

gustne Faner

vejres hen og vorde Støv!

(...)

(SD I 181-182)

Men oprejsningen vil komme, og digtkredsen ender med at udtrykke et trøstigt håb og manende opfordre til i fællesskab at arbejde for landets genopbygning.

Texter og Toner (1868), hvis titel egentlig er dækkende for Richardts samlede produktion, genoptager både debutsamlingens naturlyrik og fabeldigtning. Bindet indeholder også en række kantater og mindedigte, nye genrer, som Richardt skulle komme til at beherske med sandt mesterskab, og endelig det længere eventyrdigt "Tornerose", der i 1873 opførtes med musik af Peter Heise. Ridderen, der befrier Tornerose, erkender, at ikke magt, men troen kan udrette alt, hvilket han udtrykker i sin sang "Altid frejdig, naar du gaar" (SD I 239).

Richardts produktivitet øgedes med årene med en række digtsamlinger, hvoraf de væsentligste er *Billeder og Sange* (1874), med den kendte, medrivende "Sommervise": "Naar Egene knoppes" (SD I 330), det farveprægtige og sansemættede bibelske helte-digt "Judith" og en lang række lejlighedsdigte, *Halvhundrede Digte* (1878), operalibrettoen *Drot og Marsk* (1878), *Billedtexter, gamle og ny* (1879), *Kantater og Digte* (1880), *Vaar og Høst* (1884) og endelig *Blandede Digte* (1891). De tre sidste bind udmærker sig især ved talrige, dybtføjte mindedigte bl.a. til vennerne Gotfred Rode og Peter Heise fra henholdsvis 1878 og 1879 og fint tegnede portrætter af komponisterne J.P.E. Hartmann og Niels W. Gade fra henholdsvis 1885 og 1887. Fremhæves bør endvidere de indtrængende religiøse tekster fra Richardts sidste leveår, der afslutter samlingen fra 1891, og vidner om digterens dybe religiøsitet.

Værker for scenen

Studenterkomedien i én akt, *Declarationen*, der er noget så sjældent som en *jysk* vaudeville, blev skrevet i efteråret 1851 og opført tre gange på Hofteatret i maj 1852. Ni år senere blev den opført i noget forkortet skikkelse på Det Kgl. Teater og holdt sig i repertoire frem til ca. 1900 med flere end 80 opførelser. Derimod blev den først trykt i 1869 efter at have verseret i mangfoldige afskrifter og opført utallige gange rundt omkring i landet af mindre teatergrupper. Hostrup skal have hjulpet Richardt med udarbejdelsen, anden inspiration fandt denne i Molières debutkomedie, *Les femmes savantes* (1672, da. overs. 1863). Og som denne er Richardts komedie en dramatisk bagatel. Stykket er uhyre løst sammenføjnet og lever alene i kraft af dets noget studentikose lystighed, de glimrende, indlagte sange og dets komiske figurer, hvoraf den pedantiske adjunkt Stang i lige linie nedstammer fra Poul Martin Møllers Licentiat-skikkelse i *En dansk Students Eventyr* (ca. 1824, udg. 1843), men også er tydeligt beslægtet med Søren Torp i Hostrups *Gjenboerne* (1844), og måske endda kan ses som en mild

karikatur af Søren Kierkegaard.

Den ultrakorte, syv sider lange komedie *Kong Rosmer* blev opført i 1857 til Studenterforeningens karneval i Casino-teatret med stor succes, der ikke mindst skyldtes et formidabelt spil af Karl Mantzius i titelrollen. Dens fulde titel lyder: *Romantisk nationalt Karnevals-Drama i 3 Akter, med Sang, Dands og Mord*; musikken var komponeret af Christian Julius Hansen. Undertitlens løfte om et nationalt element tilgodeses af en lang række satiriske hentydninger til den aktuelle politiske spænding mellem Danmark og hertugdømmerne, og det romantiske aspekt leveres ved at parodiere den ophøjede patetiske stil, som den kendes fra Oehlenschlägers tragedier samt ved et overdrevent brug af folkeviseudtryk, således i skakvisen mellem Rosmer og dennes sanger Erling:

Erling (spiller Skak, leger paa Harpen og sjunger):

(...)

Det lysted hannem at stride

Med arge Jettekuld, -

(taler) Skak!

Tog han saa sin Sølv-Hjelm

Alt af hin røden Guld.

Men aldrig jeg glemmer Mester Erik!

(taler) Mat!

(*Kong Rosmer*, s. 5-6)

Efter dette nederlag myrdes Erling af Rosmer, og dennes datter Hedvig - rimer på "det veed vi!" (smst., s. 4) - besvimer prompte. Dog viser det sig, at Erling ikke blev ganske myrdet, han finder kongens forsvundne søn og kan forenes med sin elskede. Richardt har her skrevet en grinagtig parodi på alt og alle, der ender i den rene absurditet, som i denne dansevis:

Ullen dullen dof

Fingen fangen fof

fof for alle Mærkepander

æ bæ ba bof,

(...)

(smst., s. 14)

Ligger *Declarationen* i forlængelse af traditionen fra Plougs og Hostrups syngespil, er *Kong Rosmer*, der er musikalsk gennemarbejdet ned til den mindste detalje, mere beslægtet med den samtidige Erik Bøgh og dennes slagkraftige revyagtige tekster.

Først i 1878 vendte Richardt tilbage til teatret, denne gang med en operalibretto, *Drot og Marsk* med undertitlen *Tragisk Sangdrama*, hvortil hans ven Peter Heise skrev musik. Emnet, der kendes fra folkevisen, var tidligere blevet udformet dramatisk både af Oehlenschläger (*Erik Glipping*, 1844) og Carsten Hauch (*Marsk Stig*, 1850). Netop til Hauchs drama havde Heise i 1856 skrevet en ouverture, og i 1875 besluttede han at komponere en opera over emnet og henvendte sig til Richardt, der ganske vist anvendte Hauchs tekst som sit udgangspunkt, men i øvrigt skrev en yderst original libretto, måske den fineste i Danmark. Denne blev indleveret til antagelse til Det Kgl. Teater allerede i december 1875. Teatrets censor Chr. K.F. Molbech skrev i sin indstilling: "At Stykket ved Siden af sin specielle musikalske Brugbarhed tillige er en smuk Digtning, hvori en hjemlig Sprogtone med Klang af Folkevisen er heldig anslaaet og gennemført, giver det forhøjet Værd" (Carlsen: *Christian Richardt*, s. 203). Næsten to år senere blev så musikken antaget. Teksten blev udgivet i bogform i marts 1878, operaen havde premiere den 25.9. samme år, og da forelå librettoen allerede i andet oplag. Frem til 1885

opførtes *Drot og Marsk* 22 gange, og den har holdt sig på Det Kgl. Teaters repertoire frem til vore dage.

Skildringen af den farlige Don Juan-figur Erik Glipping: "han har et Kast i sit Øje, som gør al Troskab kold" (*Drot og Marsk*, s. 27) og hans forførelse af kulsvierpigen Aase og derefter af den lidenskab, kongen formår at tænde i Marsk Stigs hustru, Ingeborg, giver indblik i skjulte lag i menneskesindets erotiske og dæmoniske lag, og viser en side af Richardt, han ellers holder godt skjult i sit øvrige forfatterskab. Hertil kommer karakterstudiet af Rane, kongens kammersvend, der lokker Glipping i baghold drevet af et afgrundsdybt had, der skyldes hans forelskelse i Aase, men også at han er blevet vraget af kongen som ægteemand til dennes søster Hedevig, og ikke mindst at han har måttet føle kongens pisk: "Jeg sanket har mit Nag fra de tusind Naalesting, - *min* Hævn skal komme bagfra som Lossens, Spring i Spring!" (smst., s. 37).

Viser og Sange

Richardt blev i 1850'erne studenternes digter, som Ploug havde været det 10 år før. Studentersangen, skrevet til foreningen Oasen, "Vi er et lystigt Folkefærd" (*SDI* 3-4) med dens modstilling af det frie studenterliv og den indsnævrende, materialistiske filisterverden, viser, at Carl Ploug ikke har levet forgæves. Denne hyldes ovenikøbet direkte i "Studentervise" (*SDI* 11-12), der også gennem sit skandinaviske tema: "Vi er Eet med dem, der bo/ ved Mälaren og Mjøsen", viser hen til Ploug. Skandinavismen som bevægelse er genstand for "Rejsesang" (*SDI* 10) skrevet i anledning af studentertoget til Uppsala i 1856. Digtet viser tydeligt Richardts digteriske egenart. Det er et udpræget stemningsdigt, kunstnerisk gennemarbejdet med gennemført alliteration - "Og Tonen er Tankens bevingede Tolk" - uden, i modsætning til Plougs beslægtede digte, at udtrykke et politisk program: Frihedskravet hos Ploug er ikke mere aktuelt for den yngre Richardt. Skålsangen forenes med patriotisme og skandinavisme i det bedre kendte digt, "For Sverrig og Norge" (*SDI* 5-6), "En Skaal for det blinkende Søernes Baand" fra 1860, hvori det kommende opgør, der vil sætte brodersindet på en prøve, forudanes. Netop krigen 1864 - men ikke udelukkende denne - fremkalder en række patriotiske sange. Således er allerede debutsamlingens åbningsdigt, "Danmark", skrevet lige efter Treårskrigen til en nordisk fest i Studenterforeningen, et typisk richardtsk fædrelandsdigt - lavmælt og melodiost og uden al martialske brovten:

Mit fagre Hjem, hvor Bølgen blaa
har nynnnet Takten for min Vugge!
Havfruer, som af Dybet dukke,
vaarfriske Krans af Øer smaa!
(...)

men dog ikke uden stolthed over bedrifterne i krigen:

Staa fast mit gamle danske Hus,
hvis Væg den friske Laure klæder;
Sværdodden var en Lynafleder,
dit søndre Taarn sank ej i Grus;
(...)
(*SDI* 1-2)

Lige så lidt som fædrelandsdigtene er begrænset til en enkelt eller enkelte historiske begivenheder, lige så lidt er studenterviserne og de nordiske sange begrænset til Richardts ungdomsperiode. *Billeder og Sange* fra 1874 indeholder således "En Drikkeviser" (*SDI* 307-309)

Christian Richardt,

til studenternes rusgilde 1871, og i *Halvhundrede Digte* fra 1878 findes under fællestitlen "Fra Upsala-Toget" tre hyldestdigte til Norden i anledning af et studentermøde i juni 1875.

Tiden er løbet fra mange af Richardts viser og sange, men pudsigt nok er han én af de danske digtere, der virkelig er blevet populær i folketraditionen både i den mundtlige overlevering og i skillingstryk. Det gælder digtene "Savoyarddrengens Sang" med musik af Heise og "To i Baaden" med musik af A. Ditmer. Mens digtet "To i Baaden" med indledningslinierne:

Hør Ellen, hør ifald Du vil!
Stig ud paa Tømmerflaaden.
Saa lægger jeg med Baaden til,
og saa gaar Du i Baaden!
(...)

og afslutningen, efter at frieriet er lykkeligt overstået:

(...)
ved hver en Vending, kan Du tro,
naar gode Raad er dyre,
skal jeg nok slide, stage, ro,
og Du kan gjerne styre!
(SD I 140-142)

således beretter om *lykkelig* kærlighed, appellerer længselsdigtet "Savoyarddrengens Sang" direkte til de sentimentale følelser:

Jeg danser og drejer paa min Lire saa fro,
og min lodne Ven gaar paa Fire og paa To;
men ej kan jeg glemme
de Bjerge derhjemme
og Køerne, som kjendte min Stemme.
(...)
(SD I 57)

Digte om og til børn

Richardt skal have været en strålende fader, han elskede børn og skrev småvers direkte til dem. Til sin yngste datter, Magda, skrev han således denne strofe (Carlsen: *Christian Richardt*, s. 35):

Den lille Magda med Hagesmækken,
hun kender alt paa Tallerkenrækken:
sin lille Gaffel, sin lille Ske,
hvormed hun ta'r Frikadellerne.

Frem for alt var han optaget af barnets friske, naturlige væsen som i digtet "Børn":

Hvor er et Barn dog Demokrat
i baade Ord og Hu!
Baron og Malkepige
faaer samme jævne Du!
Den Simple med den Fine
er lige nær til Ven,

Christian Richardt,

faaer samme glade Øjekast,
faaer samme Kys og Skjænd.
(SD II 295-297)

Og endelig er det karakteristisk for Richardt, at han næsten overalt har en skælm bag øret, når han færdes i barnets verden. Selv et så alvorligt emne som barnets opvækst behandles med lune som i digtet "Naar jeg bli'r stor":

Naar jeg bli'r stor,
saa vil jeg selv være Far og Mor!
saa vil jeg ikke sidde paa Skjødet,
saa vil jeg selv komme Smør paa Brødet,
ha' Lov at gjøre alt, hvad jeg vil,
og ha' Lov at grise mig rigtig til!
(SD II 164-165)

Richardts omsorg for *alle* børn, både raske og syge, kommer til udtryk i et projekt, han udførte i 1887. I en smuk kantate, som han i 1875 skrev i anledning af indvielsen af Kysthospitalet på Refsnæs, "Ved Kysthospitalets Indvielse", forekommer disse linier:

Men for Alting Bølger blaa,
bringer Sundhed vore Smaa!
Tag dem moderligt i Favn!
Kvæg dem, styrk dem, gjør dem Gavn!
Rul dem Liv og Karskhed ind,
rødn den lille blege Kind!
(...)
(SD II 138-141)

Og netop til børnehospitalet på Refsnæs havde maleren Carl Møller i 1887 over hver dør i gangene malet billeder med motiver fra fuglelivet til opmuntring af de små patienter. Richardt blev bedt om at skrive passende tekster dertil, fjorten korte strofer, der blev anbragt under hvert billede. Samme år blev en gengivelse af såvel billeder som tekster udgivet i en bog, *Fra Kysthospitalet paa Refsnæs*, der solgtes til fordel for hospitalet. Det festlige digt til "Hanen" er et godt eksempel på Richardts evne til i sine børnedigte koncist og med humor at indfange en karakteristisk situation, der appellerer til et ungt publikum:

Naar Solen stiger af Bølgesale,
begynder Hr. Hane strax at gale:
Herud af Sengen, I dovne Ka'le!
- Ja *han* kommer nemt af Dynen op,
han svøber blot Dynen om sin Krop!
(SD III 228)

For et blandet publikum af børn og voksne skrev Richardt sine dyrefabler, en specialitet, hvori han skulle komme til at kappes med H.V. Kaalund, men uden at udtrykke den af genren forventede direkte belæring. De to første, "Tulte" og "Hr. Mikkel", bragtes allerede i *Smaadigte* fra 1860. I digtet om "Tulte" skabes den kunstneriske spænding ved, at digterens grænseløse beundring for den smukke høne, der ender som oldemor og dronning, fuldstændigt sprænger tekstens dimensioner, og alligevel skaber det formelle mesterskab en acceptabel struktur. Igen er den anvendte alliteration benyttet med yderst kunstnerisk smag. Indledningsstrofen er et perfekt portræt:

Christian Richardt,

Tulte var en Høne,
saa skjønn, saa skjønn af Krop:
Sorte Fjer med søgrønt Stænk
og snehvid Hovedtop.
(...)
(SD I 31-34)

Digtet om Tulte var i mange år en læsebogsklassiker, og Richardt fortsatte med at dyrke genren med versfortællingerne om "Et romersk Æsel" (1845), "Dragonhesten" (1868) og "Overraskelse", hvis *optakt* er et flot eksempel på Richardts virtuose rimbehandling:

Herr Andrik og hans Viv Andrikke
paa vante Viis mod Dammen vrikke
en kold November-Morgenstund.
Det var forbi med deres Blund;
at det er Dag, det mærkes ikke,
men Hanen galte som besat,
at det var ikke længer Nat,
saa, heller Morgendrammen drikke
end ligge!
(...)
(SD II 1-2)

Religiøse digte

Det er karakteristisk, at de fleste af Richardts talrige mindedigte indeholder et religiøst perspektiv. Et glimrende eksempel er digtet i anledning af Peter Heises begravelse den 12.9.1879, hvor Richardt evner at skabe en næsten umærkelig overgang i midterstrofen fra musikken til metafysikken i tredje og sidste strofe:

(...)
Men Støvets dybe Drømme
om Fred og Naadebud,
de bundne Tonestrømme,
de løses kun af Gud;
og først maa Hjertet stemmes
til hellig Harmoni,
og Egenviljen tæmmes,
før Sjælen vorder fri.
(...)
(SD II 274-275)

Samme indirekte religiøse tilgang findes i digtene i anledning af Treårskrigen. Når hæren er i bekneb, opildnes den ikke med patriotiske tilråb, men med påkaldelsen af Gud eller rettere af Guds nåde.

Richardt skrev aldrig egentlige menighedssalmer og benyttede selv som angivelse for denne del af forfatterskabet betegnelsen "Religiøse Digte", således i indholdsfortegnelsen til *Kantater og Digte*. Hans kristendom var ikke dogmatisk - han kan endda formulere sig rent økumenisk: "(...) det ægte Christelige er baade luthersk og katolsk" (*Det hellige Land*, s. 65), og er her et særsyn i sin tid - men bestemt af samvittigheden og en dyb tro på det evige liv, på en forløsning i Kristus. Richardt forsøgte at forstå i stedet for at moralisere, og ligesom han afviste

en dogmatisk forkyndelse, afviste han også enhver æstetisering af religionen - dette var måske også én af årsagerne til, at hans prædikener ikke var de store retoriske oplevelser - og foretrak en stilfærdig og jævn, men dog fyndig forkyndelse som i "Altid frejdig, naar du gaar" med linierne: "Kæmp for Alt hvad du har kjært, dø om *saa* det gjælder" eller i digtet "Hvad hjalp det mig -" fra 1880:

Hvad hjalp det mig, om Stjernerne jeg kjendte
og kunde deres Afstand regne ud,
om ej *den* Afstand mig i Hjertet brændte,
som skiller mig fra Hellighedens Gud!
Om ej jeg sørged og blev ved at sørge,
om ej jeg spurgte og blev ved at spørge,
til Svar jeg fandt i Julens Frydebud!

(...)

(SD II 277-278)

Mismodet kunne ramme den sygelige digter, ikke mindst i de senere år: Således begynder hans sidste digt, en suite skrevet seks uger før hans død, "Vignetter", med disse linier, der har overskriften "Tunge Tider":

Lange Dage, lange Nætter
er min Sygdoms dunkle Væv;
Kjærlighed sin Islet fletter
hyller mig i Blomster-Svæv -
men i vaagne Nattetimer,
under Feberhedens Kvalm,
Mismod om mit Leje kimer
som en rusten Klokkemalm

(...)

Men så følger vendingen med overskriften "Tak og Jubel" og hermed trøsten for den dybt troende digter:

Du som bøjed mig i Støvet
Tak for Haab og Tak for Trøst!
var jeg allermest bedrøvet
lød det fra din Faderrøst:
hvad der syntes Vee og Vaade
var kun Skjul for idel Naade!

(...)

(SD III 263-266)

Naturdigte

Foråret og skoven havde Richardts kærlighed mere end nogen anden årstid og del af den danske natur. Allerede hans første rene naturdigt i debutsamlingen, "Ved Løvspring", er karakteristisk for hans natursyn: Med en bevidst naivitet, der kan minde om H.C. Andersen, menneskeliggør han naturen, klæder den på og befolker den med store og især små dyr. Der beskrives ikke tilstande, men handlinger, og overalt bemærkes aktiviteten og livet i naturen:

(...)

Skovbunden blinker blaat og hvidt,

Christian Richardt,

hvor Bien gjør en vims Visit
hos Myren og hos Billen;
og Sivet staa
og nejer for
sin unge Moder, Kilden.
(...)
(SD I 23-25)

Denne personifikation må ikke forveksles med romantikkens besjæling af naturen. Tværtimod er Richardts tilgang strengt realistisk - højst benytter han naturen til from belæring som i "Lær mig" (SD I 45-46), og hermed sætter han et tydeligt og vigtigt skel i litteraturhistorien.

Undertiden dominerer detaljen på bekostning af helheden, men Richardt er dog også i stand til, som i det sene digt fra 1884 "Vaarens Fylde", at skabe *hele* billeder og fylde dem med en sanselighed og realisme, der fører tanken hen på Ludvig Holstein:

Nu drysser det med fine Dun,
og Luften er saa lind og lun,
og Kabelejen skinner;
Kastanien har sin Blomstertop,
selv Asken graa er vaagnet op,
og Kransens Sløjfe binder!
(...)

Og helt sin egen underfundigt-humoristiske tone finder Richardt i den næstsidste strofe:

(...)
Og nu er Frøen heel komplet,
den gi'er sit Kvæk, og gjør sit Sæt,
emancipéert fra Halen;
og Dagen er saa dejlig lang,
og Luften fuld af Sol og Sang
fra Lærken ned til Svalen.
(...)
(SD II 350-351)

Richardt kan se på skoven med et barns øjne, men generelt er det bymennesket Richardt, der beskriver og oplever skoven, ikke den vilde skov, men den dyrkede, kultiverede natur. Han fortaber sig aldrig i sentimentalitet og er helt på det rene med, at naturen ikke udelukkende er venlig og idyllisk, men også kan rumme ondskab og kamp, som skildret i form af et helt mikrokosmos i det vemodige digt, der slutter med en ren naturalistisk iagttagelse af tilværelseskampen, "Den gamle Skovvej" fra 1868:

(...)
Thi bag Skarntydens kniplede Skjærm
og mellem de Dværgkonvaller,
den Edderkop spinder flink og ferm
og krummer de lange Kraller.

Der boer saa mangt et stridigt Folk
alt under den grønne Skræppe,
der myrdes baade med Gift og Dolk
bag Løvets fugtige Tæppe.

(...)

(SD I 191-192)

Sammenfatning

Der er ingen tvivl om, at Richardt i perioden 1860-80 ikke blot var den mest produktive, men også den populæreste lyriker. I dag er han overvejende gået i glemmebogen, men enkelte af hans digte huskes endnu, således vuggevisen "Sov mit Barn, sov længe", måske "Lær mig" (med førstelinien: "Lær mig Nattens Stjerne") og naturligvis sangen "Altid frejdig, naar Du gaar", der ikke mindst under besættelsen 1940-45 blev uhyre populær. Han skrev i de fleste traditionelle genrer, men det var især som børnenes og dyrenes digter, som naturlyriker og som åndelig digter, at Richardt har gjort sig fortjent. Endvidere blev han en hyppigt søgt lejligheds- og kantatedigter, der altid formåede at gå ud over den givne situation og tilføje et nyt perspektiv, ofte med et religiøst indhold - Richardt lod sjældent sin læser glemme, at han var teolog. Derimod udmærkede han sig aldrig som erotisk digter, og det er sjældent at finde en bekendende jeg-lyrik i hans samlinger. Han skildrer og reflekterer over hvad han *ser*, men sjældent over, hvad der foregår i hans indre.

Richardts digte har ikke nået udødelighedens status, men til gengæld har han heller ikke skrevet mange direkte ringe tekster. Ledet af en sikker smag, et exceptionelt versifikatorisk talent og en musikalitet - som Brandes allerede i 1865 gjorde opmærksom på - der gjorde ham til den danske digter, der oftest er blevet sat i musik. Således arbejdede han og barndomsvennen Peter Heise lige til dennes død i 1879 sammen på sange, mindedigte, kantater og ikke mindst operaen *Drot og Marsk*. Det lykkedes ham i en periode, der var domineret af prosa, at gøre lyrikken til en populær genre og endvidere forny den lyriske diktion. Richardt undgik med succes romantiske klicheer, anvendte et nøgternt billedsprog og nærmede sig talesproget. Han må således ikke karakteriseres som epigon, men som en digter der peger fremad.

Richardt har sin begrænsning som digter. Han brød ikke nye veje, han skabte ikke nye metaforer og tænkte ikke banebrydende nye tanker. Med stor effekt og talent udnyttede han den danske lyriske tradition fra Jens Baggesen til Johan Ludvig Heiberg og føjede til denne sin helt egen inderlige, afdæmpede og yderst melodiose tone. Inden for sin begrænsning er han oprindelig og ægte, og hans versbehandling er enestående i sin sikkerhed og fylde. Richardts sans for det faste og sluttede udtryk, der undgik bredden og gentagelsen, er enestående. Som motto over hans forfatterskab kan man sætte disse linier fra hans egen "Foraarsvise" fra 1874 med disse linier: "Intet er vissent og Intet er vammelt, Alt er saa nyt og saa glædelig gammelt" (SD I 329-330).

Modtagelse og efterliv

Georg Brandes forventede i sin anmeldelse af *Declarationen* fra 1869, at Richardt skulle drive det videre som dramatiker. Dette ønske gik dog ikke i opfyldelse med undtagelse af Richardts libretto til *Drot og Marsk*, der ved siden af Vilhelm Andersens libretto til Carl Niensens *Maskarade* må anses for dansk operas fineste, og som herigennem har sikret Richardts navn inden for dansk musikhistorie.

Det var lyrikken, der gjorde Richardt kendt, og det var debutsamlingen *Smaadigte* fra 1860, der umiddelbart gjorde ham til publikums yndling. Bogen kom i løbet af to år i fem oplag og frem til 1882 i ni oplag. Den blev ved sin fremkomst karakteriseret således af Christian Winther i et brev af 20.12.1860 til digteren: "Formen er saa fuldendt og saa enig med Indholdet, og

intetsteds sporer man, at De har været i Knibe, trods de rige Riimslyngninger og de kjække Rhythmer! At der lever Musik i Deres Hjærte, det klinger Een imøde fra hver en Linie!" (Carlsen: *Christian Richardt*, s. 184).

Nyere Digte fra 1864 - måske Richardts fineste bog - udkom året efter i tredje oplag og frem til 1875 i femte oplag, og endnu større succes havde det tynde bind *Vort Land. Et geografisk Digt* fra 1889 med den kendte optakt "Venner, seer paa Danmarks Kort", der i 1949 kom i 10. oplag; operaen *Drot og Marsk* kom i 1940 i 8. oplag. *Nyere Digte* blev af Bjørnstjerne Bjørnson i et brev til forlagsboghandler Frederik Hegel af den 12.1.1864 karakteriseret således: "De maa hilse Richardt fra mig, at jeg finder megen Fremgang i hans senere Digte og en Lyrik saa skjøn, saa skjøn, at jeg maa læse op igjen og op igjen" (Carlsen: *Christian Richardt*, s. 184-185). Samme bind blev også anmeldt af Georg Brandes i 1865, og kritikken af den treogtyveårige Brandes vil givetvis blive stående som den mest dækkende, der er skrevet. Selve digtene bedømmes ligesom hos Winther især ud fra formen:

"Hans Kunst gaar ud paa at opfriske og fremhæve allerede selve det enkelte Ords Poesi, dets malende Egenskab, dets skjulte Sindbilledsprog; hans Ord har naturligt Fynd, de faar ikke først Styrke ved Rytmen; hans Rytmer har et kraftigt og klangfuldt Fald; der er Malm i deres Slag; men deres største Skønhed har de dog i Rimets sanselige Pragt"

og generelt om Richardts lyrik sammenfatter Brandes:

"Der var intet Gærende eller Kaotisk i hans Poesi, heller ikke bredt Muldjords-Grundlag og ingen strømmende Lyrik (...). Men har derfor hans Digte ikke saa megen blomstrende Fylde, saa er til Gengæld ogsaa alt Fyld, alt Udfyldning skaaret bort (...); de bedste af disse Digte kunde man kalde Kvintessens-Digte"

(Brandes: *Samlede Skrifter*, bd.2, s. 471, 473).

Og det er til dels samme fokusering på Richardts kunstneriske teknik og ikke mindst de musikalske kvaliteter i hans digte, hvortil kommer et smukt portræt af mennesket Richardt, der står i centrum af Brandes' nekrolog ved digterens død 1892 (Brandes : *Samlede Skrifter*, bd. 2, s. 483):

Ved Christian Richardts Død mister Danmark en af sine elskværdigste Personligheder og vistnok sin ypperste Sprogkunstner i bunden Stil. Hans Omraade som Digter var snevert, men han var af allerførste Rang paa sit Felt. Ingen har i vore Dage naaet hans rene og udadlelige Mesterskab i Versbehandling. Han var her fuldstændigt oprindelig. Der er i hans Rytters Melodier en Sikkerhed og Fylde, Finheder i deres Bøjning og Afveksling, som ingen Anden har opnaaet, og Sprogfarvens Styrke svarer til Formens Fasthed. Der er næsten ingen døde Punkter i hans Teknik (...) Stilfærdigt var dette Væsen og blidt, indtagende og indtil Stædighed bestemt indenfor dets snevre Synskres; ubetinget fredeligt, dog ikke saaledes at forstaa, at det skulde mangle Ild og Vaaben. Hans Lune var hans Krudt, og han forstod at holde det tørt.

I litteraturhistorien har Richardt sikret sig en plads i anden række, som en noget spinkel sølvalderdigter efter romantikkens guldalderdigtning. I 3. bind af *Illustreret dansk Litteraturhistorie* (1924) tegner Vilhelm Andersen et smukt og anerkendende, men noget rodet portræt af digteren med hovedvægten lagt på hans metriske mesterskab. F.J. Billeskov Jansen anbringer i 3. bind af *Danmarks Digtekunst* (1958) Richardt under den intetsigende overskrift "Folkelig Romantik og Romantisme" - i et opsummerende afsnit om den lyriske kunst - anbragt i selskab med H.V. Kaalund, Chr. K.F. Molbech og Johannes Helms, hvis fællestræk er en sans for versets korrekte velklang og ellers - hvilket ikke er ganske korrekt - en større

interesse for det "kønne end det karakteristiske". Særlig opmærksomhed vies dog Richardts "Krigsdigte" og digte for børn. Også Uffe Andreasen behandler i 3. bind af *Dansk litteraturhistorie* (1976) Richardt sammen med Molbech og Kaalund, men giver en engageret skildring af digteren, ikke som en romantisk eftersnakker, men som en kunstner, der med sin hverdagstone peger fremad. Nævnes må endvidere Paul V. Rubows brillante og vidende portræt i hans essaysamling *Epigonerne* fra 1956, den sidste separate videnskabelige beskæftigelse med Richardt. I udenlandske behandlinger af den danske litteratur omtales Richardt kun sjældent og da kun sporadisk, og selv i Hanne Marie og Werner Svendsens omfangsrige *Geschichte der dänischen Literatur* (1964) nævnes blot Richardts musikalitet og humor, men også - fejlagtigt - digtenes manglende personlige indhold. De nyere danske oversigtsværker *Litteraturhåndbogen* (1981), *Litteraturens Veje* (1996) og *Gads Danske Forfatterleksikon: Litteraturens Stemmer* (1999) omtaler ham slet ikke, mens *Dansk forfatterleksikon* (2001) indeholder en kort artikel om ham. Digteren Christian Richardt er som person stort set glemt i dag; endnu i 1965 indeholdt *Folkehøjskolens sangbog* 19 af hans digte, i 1989 var der kun syv, og i dag huskes blot nogle få, men flere havde fortjent at blive husket og sunget.

Tekstoplysninger

Den udgave, der er anvendt i ADL, og som der henvises til i dette portræt, er *Samlede Digte* 1-3, (u. udg.), 1895. (Forkortes i ADL SD).

Ét digt, "Glæden ved Guds grønne Jord", er sat efter indersiden af titelbladet til *Halvhundrede Digte* (1878); enkelte utrykte digte er sat efter J.Kj. Carlsen: *Christian Richardt. Hans Liv og Digtning*, 1928.

Citatet fra *Drot og Marsk. Tragisk Sangdrama* er efter 1. udg., 1878, og citaterne fra studenterkomedien *Kong Rosmer. Romantisk nationalt Karnevals-Drama i 3 Akter, med Sang, Dands og Mord* stammer fra 1. udg., trykt i *Vrøvleblade*, Nr. 3, Manuskript for Studenterforeningen, 1859.

Bibliografi

[Dansk Litteraturhistorisk Bibliografi.](#)

- [Værker](#)
- [Senere tekstudgaver](#)
- [Biografiske og litteraturhistoriske behandlinger](#)

Listen er delt i tre afdelinger: værker, senere tekstudgaver og en selektiv liste over litteraturhistoriske behandlinger.

Barndom og ungdom

I. Værker:

Kong Rosmer. Romantisk nationalt Karnevals-Drama i 3 Akter, med Sang, Dands og Mord, trykt i *Vrøvleblade*, Nr. 3, Manuskript for Studenterforeningen, 1859 (opført 1857).

Smaadigte, 1861.

Christian Richardt,

Ved Indvielsen af Studenterforenings-Bygningen d. 17. Apr. 1863, 1863.

Nyere Digte, 1864.

Texter og Toner, 1868.

Declarationen. Vaudeville, 1869 (opført 1852).

Det hellige Land. Dagbog og Digte, 1870.

Billeder og Sange, 1874.

Judith, 1874.

Halvhundrede Digte, 1878.

Drot og Marsk. Tragisk Sangdrama, 1878.

Billedtekster, gamle og ny, [1879].

Kantater og Digte, 1880.

Vaar og Høst, 1884.

Fra Kysthospitalet paa Refsnæs, tegningerne af Carl Møller, 1887.

Vort Land. Et geografisk Digt, 1889.

Fadervor, billeder af Carl Thomsen, 1891.

Blandede Digte, 1891.

Senere tekstudgaver

Samlede Digte 1-3, (u. udg.), 1895.

Solsange. Hundrede bibelske Digte, Kvad og aandelige Sange, samlede og udgivne af I.M. Hansen, Blair, Nebraska, 1899.

Udvalgte Digte, (u. udg.), 1905.

Digte for Børn. Til Tegninger af danske Kunstnere, 1908.

Dyrebilleder. Tekster til Tegninger af danske Kunstnere, 1909.

Fortællende Digte i Udvalg, udg. af Dansk lærerforening ved Alfred Ipsen, 1912.

Digte i Udvalg 1-2, (u. udg.), 1914.

Biografiske og litteraturhistoriske behandlinger

Georg Brandes: "Christian Richardt (1830-1892)", i: *Samlede Skrifter*, bd. 2, 1899, s. 469-490.

Emma Kraft: "Nogle Minder om Christian Richardt", i: *Brogede Blade*, 1905, s. 262-273.

Christian Richardt,

F.L. Østrup: " Christian Richardt som Psalmedigter", i: *Danske Salmedigtere*, 1905, s. 112-136.

J.Kj. Carlsen: *Christian Richardt. Hans Liv og Digtning*, 1928.

Hans Brix: *Danmarks Digtere*, 3. udg., 1951, s. 387-393.

Paul V. Rubow: "Chr. Richardts Digtning og Livsskæbne", i: *Epigonerne. Afhandlinger og Portrætter*, 1956, s. 44-53.

Sven H. Rossel

Sven H. Rossel (f. 1943) er professor i nyere skandinavisk litteratur ved Universität Wien.